

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
завідувач кафедри
д.е.н., проф.Козак Ю.Г.
“ ___ ” _____ 2019 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини

за освітньо-професійною програмою «Міжнародні економічні відносини»

на тему: **«Стан та перспективи розвитку експорту товарів в Одеському
регіоні»**

Виконавець:

студентка ФМЕ, гр.64

Осипенко Валерія Сергіївна

/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., професор

Козак Юрій Георгійович

/підпис/

Одеса 2019

АНОТАЦІЯ

Осипенко Валерія Сергіївна, «Стан та перспективи розвитку експорту товарів в Одеському регіоні», кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності

292 «Міжнародні економічні відносини» за магістерською програмою
«Міжнародні економічні відносини»,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2019 рік

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є експорт товарів Одеського регіону. У роботі розглядаються теоретичні основи експорту товарів в Одеському регіоні: визначено поняття експорту товарів, досліджено та узагальнено чинники, що впливають на його розвиток, наведено методи оцінювання стану товарного експорту.

Проаналізовано товарно-географічну структуру експорту товарами Одеського регіону, проведено оцінку впливу експорту товарами на економічний розвиток регіону, розраховано показники росту та приросту експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обігу.

Запропоновано основні шляхи оптимізації експорту товарами в Одеському регіоні за рахунок покращення зв'язків з країнами ЄС, організаційно-економічних важелів, що впливають на розвиток експорту та вдосконалення товарної структури регіону.

Ключові слова: зовнішня торгівля товарами, експорт, імпорт, ефективність регулювання, товарна структура, географічна структура, оптимізація експортоорієнтованої моделі.

ANNOTATION

Osypenko Valeriia Sergiivna, "State and prospects for the development of export of goods in the Odessa region", thesis for Master degree in specialty 292 «International economic relations» under the program «International economic relations»,
Odessa National Economic University
Odessa, 2019

Thesis consists of three chapters. Object of study is export of goods in the Odessa region. Diploma thesis deals with the theoretical bases of export of goods in the Odessa region: defines the concept of export of goods, investigates and generalizes the factors that affect its efficiency, presents methods of assessing the state of foreign trade in goods.

There was carried out an analysis of the commodity-geographical structure of export of goods of Odessa region, the influence of export of goods on the economic development of the region is estimated, the indicators of growth and growth of export, import and foreign trade are analyzed.

Thesis offers directions to improve the export of goods in the Odessa region by improving relations with EU countries, organizational and economic levers that affect export development and improving the product structure of the region.

Keywords: foreign trade in goods, export, import, regulatory efficiency, commodity structure, geographical structure, optimization of export-oriented model.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ НА РІВНІ РЕГІОНУ	9
1.1. Сутність та форми експорту товарів на рівні регіону	9
1.2. Чинники, що впливають на розвиток експорту товарів на регіональному рівні.....	17
1.3. Методи оцінки експорту товарів на рівні регіону.....	25
Висновки до розділу 1	41
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТОВАРНОГО ЕКСПОРТУ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ	43
2.1. Характеристика Одеського регіону як суб'єкта ЗЕД та чинники формування експортної спрямованості	43
2.2. Аналіз товарної та географічної структур експортної діяльності Одеського регіону	56
2.3. Оцінка впливу товарного експорту на економічний розвиток Одеського регіону	64
Висновки до розділу 2:	77
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТОВАРНОГО ЕКСПОРТУ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ	79
3.1. Організаційно-економічні важелі оптимізації експортної діяльності Одеського регіону	79
3.2. Удосконалення товарної структури експорту в Одеському регіоні....	94
3.3. Європейська інтеграція як чинник покращення експорту товарів в Одеському регіоні	101
Висновки до розділу 3:	111
ВИСНОВКИ.....	113
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	119

ВСТУП

Актуальність кваліфікаційної роботи. У сучасних умовах експортна діяльність є однією з найбільш ефективних та розвинених форм міжнародних торговельних відносин. Для кожної держави, як і для України та її регіонів, дуже важливою є роль товарного експорту, оскільки економічний успіх в тому числі залежить й від експортного потенціалу. Очевидно, що жодна країна не змогла би створити здорову економіку, ізольовану від світової економічної системи. Отже, торгівля товарами відіграє значну роль у всіх сучасних національних економіках розвинених країн. Ефективна експортна політика має важливе значення для економічного зростання та економічного розвитку країни та, як наслідок, для її регіонів, а також є каталізатором всієї світової торгівлі.

Одеський регіон завжди мав високий експортний потенціал, тому реалізація цього потенціалу значною мірою залежить від того, наскільки країна та її регіони задіяні у глобалізації світової економіки і стрімкій інтеграції фінансово-економічних систем. Реальна проблема вибору торгового партнера на міжнародному ринку є критичною, для її вирішення необхідно проаналізувати ряд критеріїв, факторів та ознак економічного розвитку в країнах, в яких ми бачимо потенційних партнерів. Вищевикладене обумовлює актуальність теми дослідження.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи - дослідження стану та перспектив товарного експорту Одеського регіону та розробка заходів щодо його оптимізації.

Для реалізації поставленої мети передбачено вирішення таких завдань:

- дослідити сутність та форми експорту товарів на рівні регіону;
- узагальнити чинники, що впливають на розвиток експорту товарів на регіональному рівні;
- дослідити методи оцінки експорту товарів на рівні регіону;

- надати характеристику Одеського регіону як суб'єкта ЗЕД та виокремити чинники формування експортної спрямованості;
- проаналізувати товарну та географічну структуру експортної діяльності Одеського регіону;
- оцінити вплив товарного експорту на економічний розвиток Одеського регіону;
- розробити організаційно-економічні важелі оптимізації експортної діяльності Одеського регіону;
- розробити заходи із удосконалення товарної структури експорту в Одеському регіоні;
- розглянути перспективи використання інтеграції з ЄС як чинник покращення експорту товарів в Одеському регіоні.

Об'єктом дослідження є експорт товарів Одеського регіону.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та організаційно-економічні рішення щодо оптимізації товарного експорту Одеського регіону.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі було застосовано такі методи дослідження, як методи економічного аналізу, табличний та графічний методи. Було використано порівняльний метод при визначенні темпів економічного приросту зовнішньоторговельних показників та факторний аналіз для виявлення залежності між обсягом експорту товарів та рівнем ВРП на душу населення. Робота здійснена при використанні програми офісного пакету MS Office - Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. Для написання роботи було використано такі джерела інформації як навчальні посібники, підручники, монографії, публікації у періодичних виданнях, матеріали звітності підприємств, матеріали науково-практичних конференцій, електронні ресурси. Було проаналізовано наукові праці провідних вітчизняних вчених, як Козака Ю.Г., Кулинич О.І., Михайляка І.В., Кривенко К.Т., Зеніна А.С. та інших. Інформаційно-довідковою базою є нормативно-правові акти

України, матеріали наукових конференцій, аналітичні та статистичні матеріали звітів Одеського регіону, а також електронні ресурси.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи опубліковано статті:

1. Осипенко В. «Вплив Європейської інтеграції на розвиток зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону» // Збірка праць студентської науково-практичної конференції «Минуле, Сучасне, Майбутнє» (м. Одеса, ОНЕУ, 2019 р.).
2. Осипенко В. «Дія нетарифних обмежень в сучасній торгівлі України з ЄС» // Збірка праць конференції «Розвиток міжнародної торгівлі в умовах глобальних викликів», Житомир, ЖДТУ 2019 р.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження показали, що Одеський регіон дійсно має високий потенціал у сфері експорту товарів. Однак існує чимало негативних факторів, які впливають на розвиток регіонального експорту, деякі з яких є: недостатня розвиненість інститутів ринкової економіки, низька конкурентоспроможність вітчизняного виробництва, дефекти державної політики та державного регулювання розвитку регіону, слабка експортна підтримка, коливання світових валют та сировинних цін, нестабільність обмінного курсу національної валюти. У свою чергу, основними перевагами експорту товарами є: географічне положення, розвинена транспортна інфраструктура, високий інтелектуальний потенціал, наявність аграрної структури та виробництва. Але без розробки додаткової стратегії збалансованого та сталого розвитку, яка враховує не тільки економічні, а й соціально-екологічні аспекти, ресурси Одеського регіону будуть використовуватися неефективно.

Одеський регіон спеціалізується на виробленні та експорті сировинних товарів, мінеральних продуктів та продукції хімічної промисловості, продуктів рослинного походження, готових харчових продуктів, недорогоціних металів та виробів з них, а також машин, обладнання та механізмів. Таким чином, завдання збільшення доданої вартості продукції переробної промисловості, яка експортується Одеським регіоном, забезпечує підтримку у нарощуванні потенціалу для створення та вдосконалення існуючих виробничих процесів та збільшення обсягів переробки продукції місцевим виробникам й, таким чином, збільшенню продукції що призводить до збільшення робочих місць, зростання доходів та валового регіонального продукту (ВРП).

У свою чергу, розвиток експортного потенціалу створює довгострокові стимули для модернізації та підвищення конкурентоспроможності

регіональної економіки, яка, закономірно, стає менш чутливою до імпортного тиску.

Так, основними завданнями для покращення товарного експорту є:

- ефективне співробітництво між державою, бізнесом та наукою у сфері створення нових економічних програм і стратегій;
- активізація співпраці у рамках угоди про асоціацію між Україною та ЄС;
- організація і проведення заходів, націлених на просування регіонального продукту на міжнародні ринки;
- сприяти розвитку торгівельних стосунків с ЄС;
- підвищення рівня розвитку інноваційної інфраструктури та науково-технічного забезпечення галузі:
- покращити якісні показники продукції, що експортується;
- оптимізувати експортну товарну структуру та покращити експортоорієнтовану модель розвитку економіки.

У процесі дослідження був проведений аналіз динаміки діяльності Одеського регіону на зовнішньому ринку товарів та зазначені найважливіші напрямки розвитку і найактивніші країни-партнери у цій сфері.

Також, для обґрунтування доцільності оптимізації експорту товарами було побудовано факторну модель впливу експорту товарів на рівень соціально-економічного розвитку населення, тобто була проаналізована залежність між обсягом експорту товарів та національним курсом валюти.

Розглянуті у роботі пропозиції потребують забезпечення високого рівня організаційно-економічних важелів, який би дозволив забезпечити максимальну реалізацію експортного потенціалу Одеського регіону. Слід зазначити, що однією з найголовніших задач у подальшому розвитку Одеського регіону на зовнішньому ринку є не використання вже існуючих переваг, а створення нових.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична записка "Соціально-економічний розвиток регіонів України: тенденції першої половини 2017 року ". [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/region_Ukr-d43fd.pdf
2. Баєва О.В., аспірант кафедри "Маркетинг" Донецький національний університет «Розвиток зовнішньої торгівлі України в умовах її членства у СОТ» // Баєва О.В., 2012. [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://jbsec.donnu.edu.ua/article/viewFile/457/474>
3. Баришнікова В.В. Сучасний порт в логістичному ланцюжку доставки вантажів / В. В. Баришнікова // Економіка і управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. - 2009. - № 4 (8). - С.15 - 26.
4. Вплив створення зони вільної торгівлі з ЄС на економіку України: [Електронний ресурс] / К. Аврамченко, В. Філіпчук, О. Жолудь, В. Мазярчук // Міжнародний центр перспективних досліджень. – К.; 2013. – 197 с. – Режим доступу до джерела: www.icps.com.ua/assets/uploads/files/analitical_research.pdf.
5. Далик В.П. Проблеми розвитку української зовнішньої торгівлі послугами / В.П. Далик, Н.І. Дуляба // Регіональні проблеми розвитку територіальних систем: теорія, практика, перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (15–16 квітня 2016 р.). Ч. 3; ред. кол.: М.А. Лендел (гол. ред.) [та ін.]. – Ужгород: ФОП Сабов А.М. – С. 26–29.
6. Дахна І.І. Зовнішньоекономічна діяльність: Навч. посібник. За ред. д.е.н.,проф. Дахна І.І. –К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 360 с.
7. Економічна енциклопедія. Т. 2 / Редкол.: С. В. Мочерний. — К.: Академія, 2000. — С. 814.

8. Електронний ресурс: Офіційний сайт Верховної Ради України. Закон України: «Про внесення змін до Закону Української РСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
9. Елисеєва І.І., Юзбашев М.М. Общая теория статистики: Учебник / Под ред. И.И. Елисеевой. — 5-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 656 с.
10. Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів: матеріали наук.-практ. конф., 15 груд. 2016 р. ; за заг. ред. М. М. Іжі, В. М. Кривцової. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. – 316 с.
11. Журнал «Таймер». Що продає за кордон Одеська область.[Електронний ресурс] - Режим доступу: http://timer-odessa.net/news/что_prodaet_za_rubej_odesskaya_oblast_645.html
12. Журнал «Таймер». Внешняя торговля Одесской области: Россия на третьем месте, страны ЕС не вошли в пятёрку.[Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://timer-odessa.net>
13. Зовнішня торгівля України: географічна і товарна структура. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://studbooks.net/29838/ekonomika/v_neshnyaya_torgovlya_ukrainy_geograficheskaya_tovarnaya_struktura
14. Зовнішньоекономічна діяльність в Одеській області. [Електронний ресурс] - <http://oblrada.odessa.gov.ua>
15. Іващук О. Т. Економіко-математичне моделювання: Навчальний посібник / За ред. Іващука О. Т. – Тернопіль: ТНЕУ «Економічна думка», 2008. – 704 с.
16. Інститут євроатлантичного співробітництва. "Що змінилося в українській економіці від Угоди про асоціацію – дослідження". [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles>
17. Інтеграційні можливості України: перспективи та наслідки: наукова доповідь / за ред. академіка НАН України В. М. Гейця, чл.-кор. НАН України Л. В. Шинкарук; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. НАН України. – К., 2014. – 92 с.

18. Калюжна Н. Зовнішня торгівля України: методологія дослідження / Н.Калюжна // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. — С.16-31.

19. Клименко І.В., к.е.н. Федірко О.А., к.е.н. Ус І.В //Національний інститут стратегічних досліджень.Три роки членства у СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період. - К.: НІСД, 2011. – 72 с.

20. Ковтун Н.В. Методологічні засади та методика статистичного оцінювання умов зовнішньої торгівлі / Н. Ковтун, В. Бабірад-Лазунін // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2014. - Вип.10. - С. 26-31. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2014_10_7

21. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Навчальний посібник / за ред. Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової, М.А. Зайця. – 4-те вид., перероб. та доп. – К.: Освіта України, 2012. – 272 с.

22. Козак Ю.Г. та ін. Міжнародна торгівля: підручник. Київ – Катовіце – Краков: Центр учбової літератури, 2015. 272 с.

23. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон [монографія]. / Ю. Г. Козак, Н. В. Притула, О. А. Єрмакова та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 240 с.

24. Козак Ю.Г., Мацкул В.М. Математичне моделювання для економістів:бакалавр – магістр – доктор філософії (PhD). [текст] Навч. посіб. / За редакцією Ю. Г. Козак, В.М. Мацкул. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 252 с.

25. Козак Ю. Г. Основи зовнішньоекономічної діяльності// За ред. Ю. Г. Козака, Sporek Т., Єрмакова О.А Навчальний посібник. Видання 5-те, перероб. та доп. / За.– Київ-Катовіце: Центр учбової літератури, 2016. – 289с.

26. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність. / За ред. Ю.Г. Козака. -Одесса, Астропринт, 2001,- С.200.

27. Козик В.В. Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини (2003)/ Козик В.В. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://readbookz.net/pbooks/book-37/ua/chapter-1923/>
28. Кривенко К.Т., Савчук В.С., Беляєв О.О. та ін. Політична економія: Навч. посібник, 2002
29. Крудалова А.Ю., Хаджинов И.В. "Митний вибір України на сучасному етапі економічного розвитку"/ Крудалова А.Ю., Хаджинов И.В. [Електронний ресурс] - Режим доступу: [file:///C:/Users/House/Downloads/1453-2940-1-SM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/House/Downloads/1453-2940-1-SM%20(1).pdf)
30. Кулицький С.В. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2015. – № 23. – С.49–59. – Режим доступу: <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr23.pdf>.
31. Мазаракі А.А. Управління експортним потенціалом України : [монографія] / [А.А. Мазаракі та ін.] ; Київ. нац. торг.-екон.ун-т. – К. : Київ. нац.торг.-екон. ун-т, 2007. – 210 с.
32. Мех О.А. "Товарная структура внешней торговли Украины как индикатор научно-технологического и инновационного развития экономики" //Наука та наукознавство, 2011, № 3
33. Михайляк І.В. Економічні фактори, що впливають на показники зовнішньої торгівлі країни , 2012/ Михайляк І.В. [Електронний ресурс]- Режим доступу: http://intrel.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/10/apmv_2012_1112_11.pdf
34. Міжнародна економіка. Зовнішня торгівля України: географічна і товарна структура. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://universetrade.ru>
35. Навчальні матеріали онлайн. Міжнародні економічні відносини. Структура, види і форми реалізації міжнародних економічних відносин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com>

36. Одесская область в числе отстающих по экспорту в ЕС, - статистика. [Електронний ресурс]-Режим доступу: <https://izbirkom.org.ua>.
37. Основні показники соціально-економічного розвитку Одеської області за 2015 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.
38. Основні показники соціально-економічного розвитку Одеської області за 2018 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.
39. Показники торгівлі України з ЄС за 2018 рік. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
40. Радзієвська С.О. Глобальна економіка: конспект лекцій для студентів економічних напрямів підготовки усіх форм навчання / С. О. Радзієвська. – К.: «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2015. – 344 с.
41. Система показників моніторингу результативності міжнародної торгівлі. [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://pidruchniki.com>
42. Скорнякова Т. В. Експортний потенціал обробної промисловості України: управління процесом формування: Монографія. — К.: Наук. світ, 2006. — С. 9.
43. Степанов О. М. Стратегічне управління розвитком морського порту/ О. Н. Степанов. - Одеса: Астропринт, 2005. - 324 с.
44. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року. Додаток до рішення обласної ради від 21 грудня 2015 року № 32-VII.
45. Тимофеєнко С.А. Визначення зовнішньоекономічного потенціалу регіонів України (на прикладі Одеської області) /С.А. Тимофеєнко // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка,право). – 2014. – № 1. – С. 77–84.

46. Товарооборот Одесской области вырос © 2011-2017, Odessit.ua. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://odessitua.com/news/59965-tovarooborot-odesskoy-oblasti-vyros.html>
47. Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД). [Електронний ресурс]-Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/klasf/nac_kls/op_ukzed_2016.htm
48. Український клуб аграрного бізнесу "Основні показники зовнішньої торгівлі України" [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://ucab.ua/ua>
49. Форми міжнародної торгівлі. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.megos.org.ua>
50. Футало Т. В. Конкуренстоспроможні системи у сфері товарного обігу: механізми формування та розвитку : Дис. д-ра наук: 08.00.03 - 2009.
51. Хасбулатов Р.И. Международная торговля : учебник для бакалавриата и магистратуры / Р. И. Хасбулатов [и др.] ; под ред. Р. И. Хасбулатова. — М. : Издательство Юрайт, 2014. — 489 с.
52. Циналевська, І.А. Відтворювальні механізми реалізації зовнішньоекономічного потенціалу стратегічних ринків України в контексті сталого розвитку. Потенціал сталого розвитку стратегічних ринків України [монографія] [О.І. Лайко, О.В. Нікішина, І.А. Циналевська та ін.], Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2014, с. 242-330.
53. Чекмасова І.А. Аналіз зовнішньої торгівлі індексним методом // Международная научная конференция MicroCAD : Секція №23 - Менеджмент, інвестиційні та інноваційні процеси в промисловості та народному господарстві - Вестник НТУ "ХПИ", 2017.
54. Шолойко А.С. Страхование экспортных кредитов как инструмент государственной поддержки экспортной деятельности в Украине / А.С.Шолойко // Современная экономика: проблемы, тенденции, перспективы. – 2013. – №8. – С. 96–103.